

Waarom ISDS afschaffen een democratische en juridische noodzaak is voor België

April 2026

Samenvatting

Het systeem van investeerder-staat geschillenbeslechting (ISDS) laat buitenlandse investeerders toe om een staat voor private arbitragepanelen te dagen wanneer ze menen dat overheidsbeleid hun belangen schaadt. Dit mechanisme is achterhaald en is onverenigbaar met het Europees recht. Het tast de democratische soevereiniteit van staten aan, remt de duurzame energietransitie af en stelt België bloot aan aanzienlijke financiële risico's. Om die zaken te waarborgen, moet België een einde maken aan ISDS of zich terugtrekken uit elk akkoord dat een dergelijk mechanisme bevat.

Op een moment waarop België en de Europese Unie geconfronteerd worden met belangrijke uitdagingen op het vlak van onder meer de energietransitie en strategische autonomie, is een grondige herziening van het juridisch kader voor investeringsbescherming dringend noodzakelijk. Het ISDS-mechanisme werd ontworpen in een totaal andere historische context en wordt vandaag steeds vaker ingezet om overheidsbeslissingen aan te vechten. Deze nota onderzoekt de democratische, juridische en financiële implicaties van ISDS en roept België op om zijn investeringsbeleid af te stemmen op het Europees recht, het algemeen belang en duurzame ontwikkeling.

Een achterhaald en ondemocratisch mechanisme

ISDS komt voor in tal van investeringsverdragen en werd oorspronkelijk ingevoerd na de dekolonisatiegolf, om buitenlandse investeerders te beschermen tegen willekeurige onteigeningen door nieuw onafhankelijke staten. Vanaf de jaren 1990 werd het begrip 'onteygening' echter steeds ruimer geïnterpreteerd, onder meer via het concept van 'indirecte onteigening'. Dat heeft ertoe geleid dat niet alleen daadwerkelijke eigendomsontneming, maar ook elke overheidsmaatregel die nadelig is voor de activiteiten of verwachte winsten van een buitenlandse investeerder, aanleiding kan geven tot een schadeclaim.¹

Vandaag kunnen bedrijven of individuen op basis van ISDS een staat aanklagen voor een privé-arbitragehof wanneer zij van oordeel zijn dat democratisch aangenomen wetgeving hun economische belangen schaadt. Het gaat daarbij vaak om maatregelen in het algemeen belang, zoals sociale regelgeving (bijvoorbeeld een verhoging van het minimumloon of een verlaging van de elektriciteitsprijs), gezondheidsmaatregelen (zoals het beperken van vluchten tijdens een pandemie) of milieubeleid (zoals de bescherming van natuurgebieden of de afbouw van fossiele energie). Ook sanctiemaatregelen, zoals die tegen Rusland naar aanleiding van de oorlog in Oekraïne, kunnen het voorwerp uitmaken van dergelijke procedures.

Hoewel het legitiem is investeerders te beschermen tegen discriminerende maatregelen en autoritaire onteigeningen, valt niet te rechtvaardigen dat private belangen worden bevoordeeld ten koste van democratisch genomen beslissingen in het algemeen belang. Evenmin valt te verantwoorden dat buitenlandse investeerders het privilege krijgen om te kiezen tussen nationale rechtbanken en private arbitrage instanties. Die arbitrageprocedures verlopen bovendien vaak geheel of gedeeltelijk achter gesloten deuren en de toegekende schadevergoedingen liggen doorgaans aanzienlijk hoger dan wat nationale rechtbanken zouden toekennen.

In 2009 eiste de Chinese verzekeraar Ping An bijvoorbeeld 2,8 miljard euro schadevergoeding van België wegens vermeende onrechtmatige onteigening na de ontmanteling van de Fortis-groep.ⁱⁱ Dergelijke vergoedingen kunnen een zware druk leggen op de overheidsfinanciën — zeker in landen met lage of middeninkomens — en de beleidsruimte van staten ernstig beperken.

Een rem op de energietransitie

ISDS vormt een van de meest onderschatte structurele barrières voor de energietransitie. Van de 114 miljard dollar aan publieke middelen die in bekende ISDS-zaken aan investeerders werd uitgekeerd, ging het merendeel (meer dan 80 miljard dollar) naar bedrijven uit de fossiele-energiesector.ⁱⁱⁱ Bovendien liggen de schadevergoedingen in fossiele dossiers gemiddeld veel hoger (meer dan 600 miljoen dollar per zaak) dan in ISDS-zaken in het algemeen (126 miljoen dollar).

Zo gebruikte de Britse olieonderneming *Rockhopper* ISDS om het Italiaanse moratorium op fossiele investeringen nabij de kust aan te vechten en spanden de Duitse energiebedrijven *RWE* en *Uniper* procedures aan tegen Nederland vanwege de beslissing om steenkool uit te faseren.

Naast de directe financiële impact heeft ISDS ook een afschrikkend effect: uit vrees voor claims gaan overheden soms terughoudender optreden bij nieuwe regelgeving, wat leidt tot zogenaamde '*regulatory chill*'. In sommige gevallen heeft dit zelfs geleid tot het terugschroeven van klimaatambities, zoals bij het dossier Vermilion in Frankrijk.^{iv}

Deze bezorgdheden worden gedeeld door tal van VN-instellingen, onder meer in het IPCC-rapport van 2022.^v Ook het Internationaal Gerechtshof benadrukte in zijn advies van 23 juli 2025 dat investeringsverdragen geïnterpreteerd moeten worden in samenhang met de klimaatverplichtingen van staten.^{vi}

Een omstreden mechanisme

Er is geen overtuigend bewijs dat investeringsverdragen met ISDS leiden tot meer buitenlandse directe investeringen. Een wetenschappelijke studie uit 2020 concludeerde dat er "sterk bewijs is dat het effect van internationale investeringsakkoorden [op directe buitenlandse investeringen] zo klein is dat het als vrijwel onbestaande kan worden beschouwd".^{vii}

De kritiek op ISDS is de voorbije jaren sterk toegenomen,^{viii} zowel in lagere inkomenslanden als in hoge inkomenslanden. Verschillende staten hebben concrete stappen gezet om het mechanisme af te schaffen. De Verenigde Staten en Canada schraptten ISDS uit NAFTA bij de heronderhandeling van het akkoord in 2018. Australië engageerde zich in 2022 om ISDS uit alle nieuwe verdragen te weren en bestaande akkoorden te herzien.

Ook Zuid-Afrika,^x India, Indonesië, Ecuador, Bolivia, Nieuw-Zeeland en Colombia hebben hun overeenkomsten met een ISDS-mechanisme opgezegd of zijn ze aan het herzien. Op Europees niveau wil de Europese Commissie ISDS vervangen door een volgens haar “transparanter en onpartijdiger” mechanisme:^x het Investment Court System (ICS). Dat werd voor het eerst opgenomen in het CETA-akkoord met Canada in 2016 en nadien ook in akkoorden met Singapore, Vietnam en Chili. Op termijn hoopt de EU dit om te vormen tot een multilateraal investeringshof.^{xi} Ondanks de verbeteringen in ICS blijft het de mogelijkheid bieden aan investeerders om staten aan te klagen wegens indirecte onteigening.

Tegelijk bewijst het recent afgesloten handelsakkoord tussen de EU en Indonesië, dat helemaal geen investeringsarbitrage-mechanisme bevat, dat alternatieven mogelijk zijn. Op verzoek van Indonesië werd gekozen voor geschillenbeslechting tussen staten, een democratischer model dat geen parallel rechtssysteem creëert.

ISDS als juridisch onverenigbaar mechanisme

Het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ-EU) oordeelde in het *Achmea*-arrest (C-284/16) van 6 maart 2018 dat ISDS onverenigbaar is met het EU-recht. Het mechanisme ondermijnt de autonomie van het EU-recht, omzeilt het Europees rechtssysteem en brengt de uniforme toepassing van het EU-recht in gevaar.^{xii}

Ook in zijn advies van 30 april 2019 over het ICS in CETA bevestigde het Hof impliciet dat klassieke ISDS-mechanismen onwettig zijn vanuit Europeesrechtelijk oogpunt.^{xiii}

Toch zijn dergelijke arbitrageclausules nog steeds van kracht in honderden verdragen die door EU-lidstaten werden afgesloten. Dat geldt ook voor België: zowel het Energiehandvestverdrag als het huidige Belgisch-Luxemburgse model van bilaterale investeringsverdragen zijn niet in overeenstemming met het Europees recht.

Uittreden uit het Energiehandvestverdrag in overeenstemming met het EU-recht

Het Energiehandvestverdrag (EHV) is een multilateraal handels- en investeringsverdrag specifiek voor de energiesector dat een ISDS-mechanisme bevat (artikel 26) en tot de meest gebruikte verdragen behoort om staten aan te klagen.^{xiv} In het *Komstroy*-arrest van 2 september 2021 oordeelde het Europese Hof van Justitie dat ISDS binnen het EHV niet van toepassing is op geschillen tussen EU-investeerders en EU-lidstaten en dus in strijd is met het EU-recht.^{xv}

Om deze juridische onverenigbaarheid te beëindigen, trokken de EU, Euratom en elf lidstaten (inclusief het Verenigd Koninkrijk, IJsland en Noorwegen) zich al terug uit het verdrag. België daarentegen is nog steeds partij bij gebrek aan een politiek akkoord tussen de verschillende bevoegdheidsniveaus. België ontving op 30 januari 2026 dan ook een ingebrekestelling van de Europese Commissie, samen met vijftien andere lidstaten die nog partij zijn bij het EHV.^{xvi}

Op 18 februari 2026 ondertekenden de EU-lidstaten bovendien een zogenaamd *inter se*-akkoord waarin zij bevestigen dat ISDS binnen het EHV niet van toepassing is in intra-Europese relaties. Dit moet het aantal geschillen aanzienlijk verminderen en de werking van de zogenoemde ‘overlevingsclausule’ (*sunset clause*)^{xvii} neutraliseren voor staten die het verdrag verlaten hebben.

Herziening van het Belgisch-Luxemburgse model voor investeringsverdragen

Ook de bilaterale investeringsverdragen van de Belgisch-Luxemburgse Economische Unie (BLEU) vormen een belangrijke bron van risico's voor België. In 2024 oordeelde een privé-arbitrage tribunaal dat België meer dan 41 miljoen euro schadevergoeding moest betalen, plus gerechtskosten, na het verlies van een ISDS-zaak tegen het logistieke bedrijf DP World, gebaseerd op het BLEU-verdrag met de Verenigde Arabische Emiraten.

Daarnaast wordt België geconfronteerd met toenemende risico's als gastland van de ongeveer 185 miljard euro aan bevroren Russische activa die wordt aangehouden bij Euroclear. Eind 2025 weigerde België om deze fondsen aan te wenden voor EU-initiatieven ten gunste van Oekraïne, uit vrees voor juridische stappen van Russische actoren.^{xviii} In september en oktober 2025 dienden vier Russische investeerders effectief een 'notice of dispute' in tegen België, waarbij ze de bevroering van hun tegoeden bij Euroclear aanvechten op basis van het BLEU-Rusland BIT (Bilateral Investment Treaty).

Ondanks de oorlog in Oekraïne behouden België en andere EU-lidstaten nog steeds bilaterale investeringsverdragen met Rusland en andere derde landen. Dat is problematisch, aangezien het HvJ-EU reeds in 2009 oordeelde dat dergelijke verdragen strijdig kunnen zijn met het Europese sanctiebeleid.^{xix}

Aansluiten bij een internationale alliantie tegen ISDS

De dynamiek die werd ingezet tijdens de Conferentie van Santa Marta over de uitfasering van fossiele energie in Colombia (24–26 april 2026) kan een belangrijke katalysator zijn om investeringsverdragen met ISDS definitief te beëindigen. President Gustavo Petro verbond zich ertoe Colombia terug te trekken uit het internationale arbitragesysteem^{xx} en uit alle verdragen die een dergelijk mechanisme bevatten.^{xxi} De opties op tafel in Santa Marta: unilaterale engagementen om geen verdragen met ISDS meer te ratificeren, de oprichting van een alliantie van 'ISDS-vrije' landen en het onderhandelen van een multilateraal verdrag dat bestaande akkoorden, inclusief *sunset clauses*, beëindigt.

België moet zich aansluiten bij deze internationale dynamiek en het momentum aangrijpen om het Energiehandvestverdrag te verlaten, alle BLEU-investeringsverdragen met ISDS op te zeggen en te pleiten voor staat-tot-staat-geschillenbeslechting in toekomstige EU-akkoorden.

Aanbevelingen

België moet een duidelijke en coherente positie innemen om een einde te maken aan investeerder-staat-arbitrage (ISDS). Daartoe moet België:

- het Energiehandvestverdrag verlaten, in overeenstemming met de rechtspraak van het HvJ-EU en de eisen van de Europese Commissie en de '*sunset clauses*' neutraliseren via *inter se*-akkoorden;
- ISDS-mechanismen in BLEU-investeringsverdragen beëindigen door opzegging of grondige herziening en ISDS uitsluiten in toekomstige verdragen;
- zich ertoe verbinden geen verdragen met ISDS of gelijkwaardige mechanismen meer te ondertekenen of ratificeren en deze positie actief te verdedigen op Europees niveau;
- het primaat van het algemeen belang en democratische controle waarborgen door geschillen uitsluitend toe te vertrouwen aan publieke rechtbanken en staat-tot-staat-mechanismen;

- een internationale alliantie van 'ISDS-vrije' staten vervoegen en ondersteunen, onder meer in het kader van de initiatieven die tijdens de Conferentie van Santa Marta werden gelanceerd.

Meer informatie

- Hof van Justitie van de Europese Unie, [arrest Achmea](#), C-284/16, 6 maart 2018 — referentietekst over de onwettigheid van ISDS in het licht van het EU-recht.
- CAN Europe et al., "Europe Must Address ISDS as a systemic barrier to a Just Transition", *Policy Brief*, april 2026: <https://caneurope.org/app/uploads/2026/04/isds-policy-briefing-april-2026.pdf>.
- Global ISDS Tracker — database met informatie over alle tot nu toe bekende ISDS-zaken: <https://www.globalisdstracker.org/database/>.

Contact:

Femmy Thewissen

Beleidsmedewerker Economische Rechtvaardigheid 11.11.11

femmy.thewissen@11.be

tel: 0485/08 15 28

ⁱ Indirecte onteigening kan het gevolg zijn van elke maatregel (op sociaal, milieu- of gezondheidsgebied, enz.) die een staat neemt in het kader van de regulering van economische activiteiten op zijn grondgebied. S. H. Nikièma, *L'expropriation indirecte en droit international des investissements*, Genève, Graduate Institute Publications, 2012, pp. 1-12.

ⁱⁱ België ontsnapte uiteindelijk aan een veroordeling doordat Wallonië de ratificatie van het bilaterale investeringsverdrag met China zo lang uitstelde dat de klacht van de Chinese verzekeraar, die op dat verdrag was gebaseerd, onontvankelijk werd verklaard. Zie N. Van Nuffel en M. Cermak, "Zou een Chinese verzekeraar de Belgische belastingbetaler 2,8 miljard laten betalen?", 5 oktober 2012: <https://www.cncd.be/Un-assureur-chinois-ferait-payer-2>.

ⁱⁱⁱ Zie <https://www.globalisdstracker.org/database/>.

^{iv} Nadat het Canadese bedrijf Vermilion dreigde de Franse staat via het Energiehandvestverdrag voor een arbitragetribunaal te slepen, werd het Franse wetsontwerp dat de winning van olie en gas tegen 2040 aan banden zou leggen in 2017 grotendeels uitgesteld. M. Vaudano, "Comment la menace d'arbitrage a permis aux lobbys de détricoter la loi Hulot", *Le Monde*, 4 september 2018.

^v "(...) these agreements have tended to protect investor rights, constraining the latitude of host countries in adopting environmental policies (Miles 2019). Moreover, international investment agreements may lead to 'regulatory chill', which may lead to countries refraining from or delaying the adoption of mitigation policies, such as phasing out fossil fuels (Tienhaara 2018)". IPCC Working Group 3, *Climate Change 2022. Mitigation of Climate Change Report*, 2022, p. 1499: https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg3/downloads/report/IPCC_AR6_WGIII_FullReport.pdf.

^{vi} Internationaal Gerechtshof, 'Verplichtingen van staten op het gebied van klimaatverandering', Advies, 23 juli 2025: <https://www.icj-cij.org/sites/default/files/case-related/187/187-20250723-adv-01-00-fr.pdf>.

^{vii} "Our meta-analysis finds robust evidence that effect of international investment agreements is so small as to be considered zero" J.C. Brada, Z. Drabek et I. Iwasaki, « DOES INVESTOR PROTECTION INCREASE FOREIGN DIRECT INVESTMENT? A META-ANALYSIS », *Journal of Economic Surveys*, vol. 35, n° 1, février 2021, pp. 34-70 : <https://doi.org/10.1111/joes.12392>.

^{viii} Y. Kyun Kim, « States Sued: Democracy, the Rule of Law, and Investor-State Dispute Settlement (ISDS) », *International Interactions*, vol. 43, n°2, 2017, pp. 300-325 ; T. Dietz, M. Dotzauer et E. S. Cohen, « The legitimacy crisis of investor-state arbitration and the new EU investment court system », *Review of International Political Economy*, vol. 26, n°4, 2019, pp. 749-772.

^{ix} Het geval van Zuid-Afrika is symbolisch: het land heeft in 2015 een einde gemaakt aan zijn bilaterale investeringsovereenkomsten met ISDS, zonder dat dit de instroom van buitenlands kapitaal heeft afgeremd. S. Wintgens en E. Kervyn, *Commerce international. Van concurrentie naar duurzame ontwikkeling*, Point Sud, nr. 26, november 2024, p. 35: https://www.cncd.be/IMG/pdf/2024-12-etude-point-ud-26-commerce-international-eclairage-compe_tition-developpement-durable.pdf

^x Europese Commissie, *Multilateral reform of investment dispute resolution*, Brussel, 13 september 2017, p. 25: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52017SC0302&from=LV>.

^{xi} Er is een hervormingsproces gaande met betrekking tot de beslechting van geschillen tussen investeerders en staten in het kader van Werkgroep III van de Commissie van de Verenigde Naties voor Internationaal Handelsrecht (UNCITRAL), hoewel deze twee processen niet rechtstreeks met elkaar verband houden. UNCITRAL, *Werkgroep III: Hervorming van de beslechting van geschillen tussen investeerders en staten. Stand van zaken*, april 2026: https://uncitral.un.org/fr/working_groups/3/investor-state.

- ^{xii} HvJ-EU, „De arbitrageclausule in de tussen Nederland en Slowakije gesloten overeenkomst inzake investeringsbescherming is niet verenigbaar met het recht van de Unie”, *Persbericht nr. 26/18*, 6 maart 2018: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2018-03/cp180026fr.pdf>.
- ^{xiii} Het stelt namelijk dat “de bevoegdheid van die gerechten zou evenwel (...) de autonomie van de rechtsorde van de Unie aantasten indien zij aldus zou worden opgevat dat die gerechten (...) zouden kunnen afdoen aan het niveau van bescherming van een openbaar belang. HvJ-EU.” Advies 1/17. Het mechanisme voor de beslechting van geschillen tussen investeerders en staten waarin de vrijhandelsovereenkomst tussen de Europese Unie en Canada (CETA) voorziet, is verenigbaar met het recht van de Unie”, *Persbericht nr. 52/19*, Luxemburg, 30 april 2019, punt 148: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2019-04/cp190052fr.pdf>.
- ^{xiv} Het is tot op heden verantwoordelijk voor minstens 150 geschillen. Dit betreft uitsluitend de bekende gevallen, aangezien investeerders niet verplicht zijn om rechtszaken die op grond van het ECT zijn aangespannen, openbaar te maken. Zie <https://www.energychartertreaty.org/cases/list-of-cases/>.
- ^{xv} HvJ-EU, „Prejudiciële verwijzing – Verdrag inzake het Energiehandvest – Artikel 26 – Niet-toepasselijkheid tussen lidstaten – Arbitraal vonnis – Rechterlijke toetsing – Bevoegdheid van een gerecht van een lidstaat – Geschil tussen een marktdeelnemer van een derde land en een ander derde land – Bevoegdheid van het Hof – Artikel 1, punt 6, van het Verdrag inzake het Energiehandvest – Begrip „investering””, Luxemburg, 2 september 2021: infocuria.europa.eu/tabs/document?source=document&text=&docid=245528&pageIndex=0&doclang=NL&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=3161919.
- ^{xvi} De 16 betrokken lidstaten zijn België, Bulgarije, Tsjechië, Estland, Ierland, Griekenland, Kroatië, Cyprus, Letland, Hongarije, Malta, Oostenrijk, Roemenië, Slowakije, Finland en Zweden. Zie https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/inf_26_115.
- ^{xvii} Zelfs nadat een verdrag afloopt, blijven investeerders via zogenaamde overlevingsclausules beschermd en kunnen zij nog steeds een beroep doen op ISDS-mechanismen, waardoor staten ook na hun terugtrekking nog kwetsbaar blijven voor arbitrageprocedures.
- ^{xviii} Frozen Assets, Hot Claims. How Russian oligarchs and other investors sue over sanctions, december 2025: https://www.cncd.be/IMG/pdf/frozen_assets_hot_claims_final.pdf.
- ^{xix} Al in 2009 oordeelde het Hof van Justitie van de Europese Unie in drie arresten tegen respectievelijk Oostenrijk, Zweden en Finland dat de bepalingen over kapitaaloverdracht in hun investeringsbeschermingsverdragen met derde landen de bevoegdheid van de Raad ondermijnen om onder bepaalde omstandigheden eenzijdig beperkende maatregelen tegen die landen op te leggen. Zie *zaak C-118/07*, Commissie tegen Finland; *zaak C-205/06*, Commissie tegen Oostenrijk; en *zaak C-249/06*, Commissie tegen Zweden.
- ^{xx} Colombia zal zich terugtrekken uit het internationale investeringsarbitragestelsel: president Petro, *Persbericht*, 25 maart 2026: <https://www.presidencia.gov.co/prensa/Paginas/Colombia-saldrá-del-regimen-de-arbitraje-internacional-de-inversion-presidente-260325.aspx>.
- ^{xxi} A. Alsema, “Petro says Colombia will pull out of investor protection treaties”, *Colombia Reports*, 25 maart 2026: <https://colombiareports.com/petro-says-colombia-will-pull-out-of-investor-protection-treaties/>.